

І. В. Чорний, д. філол. наук, проф. (*ХНУВС, Харків*)

ДВА ПОГЛЯДИ НА ВІЙНУ В РОМАНІ Г.ГОРИЦЬКОЇ «ЦЕРКВА СВЯТОГО ДЖЕЙМСА БОНДА ТА ІНШІ ВОРОГИ»

Роман сучасної української письменниці Галини Горицької «Церква святого Джеймса Бонда та інші вороги» (2019) написано в популярному зараз жанрі ретродетективу. Цей різновид кримінального роману поєднує в собі елементи суто детективного твору з елементами історичної прози. На думку дослідників, кращі зразки ретродетективу (зокрема українського) знаходяться на межі масової розважальної літератури та літератури високої, утворюючи так звану «міддл-літературу» [3, с. 153].

У більшості сучасних українських ретродетективів можна помітити «переважання детективної інтриги над історичною складовою» [2, с. 103]. З цієї точки зору розглядуваний нами твір дещо випадає з загальної картини. «Церкву святого Джеймса Бонда та інших ворогів» можна назвати детективом без детективу. У книзі, яка відкриває цикл, поки що немає ані злочину, ані слідчого (сищика). Суто детективна, авантюрно-пригодницька складова доробку Г. Горицької значно поступається іншій проблематиці, яка й стає основним сюжетоутворюючим стрижнем роману. Це тема Другої світової війни, яка щойно закінчилася й позначилася на долях головних героїв книги.

Звернення письменників, працюючих у жанрі ретродетективу, до цього періоду поодинокі. З явищ найближчих до книги Горецької можна назвати роман Андрія Криштальського «Десятина». Переважна більшість авторів воліє працювати в іншому темпоральному просторі (насамперед, це початок ХХ ст., занепад Російської імперії). Це відбувається, вірогідно, через існування певних стереотипів, згідно з якими легке, «розважальне» читиво не повинно торкатися тем трагічних і оповитих героїкою сторінок вітчизняної історії. Хоча останнім часом (переважно в кінематографі) відбуваються певні зміни й намагання подолати шаблони.

Події твору відбуваються в 1946–1949 роках у повоєнному Києві. Фактично ж оповідь більшої частини роману є ретроспективною й торкається 1941–1945 років, змальовуючи обставини початку війни, окупацію Києва німцями, трагедію Бабиного Яру, звільнення української столиці та перемогу над нацизмом. Завдяки тому, що факти ці подано через сприйняття кількох людей, які належать до різних соціальних прошарків тогочасного суспільства, читач отримує панорамне, двополярне уявлення щодо минулої війни.

Очима майора держбезпеки Геннадія Петровича та його соратників показано офіційний погляд на війну, який склався в радянській історіографії. Війна була жорстокою, забрала мільйони життів громадян Радянського Союзу, проте всі ці жертви були виправдані величною метою – необхідністю звільнення власної Батьківщини та країн Європи від німецького фашизму.

Водночас авторка показує, що й самі держбезпеківці не вірять у те, що вимушені обстоювати публічно. Сам Геннадій Петрович знає про залаштунки війни набагато більше, ніж пересічні громадяни. Типовим прикладом цього є

історія загибелі його рідного брата Ахтимона, який став жертвою легенди щодо тих, котрі жили під німецькою окупацією. Зачистка колишніх окупованих територій від удаваних зрадників – один із прикладів другого, неофіційного, «побутового» погляду на війну.

Ця, інша правда показана через образи двох колишніх фронтовиків, які після перемоги повернулись до Києва: скаліченого молодого морського офіцера Леоніда та «фронтвої дівки», дівчини-снайпера Тоні. Уточнюють загальну картину свідоцтва друзів та знайомих героя й героїні.

Постать капітан-лейтенанта Леоніда є уособленням гіркої правди війни, її непарадного боку. Син «ворога народу», він міг повторити трагічну долю батька, вченого-філолога, несправедливо покараного сталінським режимом, якби не потрапив на фронт, де майже одразу став калікою, втративши ногу. Подальша служба Леоніда – низка важких фізичних й духовних випробувань, перемог і втрат, надій і розчарувань. На прикладі долі героя роману ми бачимо, як офіційна влада віддячила учасникам війни і як вона «піклується» про них. Леонід відчуває себе чужим у рідному місті.

Сусідка Зіна Яківна й друг Миха доповнюють власні враження Леоніда від війни. Вони розповідають гірку правду щодо життя окупованого Києва. Ляоня дізнається про те, хто реально знищував важливі стратегічні об'єкти в місті, про рух спротиву (насамперед, націоналістичний), про подробиці трагедії у Бабиному Яру.

Образом Тоні Горицька спростовує тезу щодо того, що «у війни не жіноче обличчя». Історія дівчини-снайпера, яка знищила понад двісті ворогів, відмовляючись «від усього людського в собі» й стаючи «хижим звіром» [2, с. 131], є типовою для того часу. Це не стільки трагедія, скільки драма, через яку пройшла не одна тисяча так званих «похідно-польових жінок». Як і Леонід, Тоня відчуває себе зайвою в повоєнному житті. Коротке щастя, яке вона пережила, пов'язане з фронтом.

Поза всяким сумнівом, війна для Галини Горицької є взірцем подвигу нашого народу, повсталого на боротьбу з жорстоким ворогом. Однак ціна, яку довелося сплатити за перемогу, на погляд письменниці, зависока. Численних людських втрат можна було б уникнути, якби політика тогочасного радянського керівництва була більш гуманною, спрямованою на людину, а не на обстоювання сумнівних ідеологічних догм.

Література

1. Бригадир Я. О. Інтерпретація історичних подій крізь призму інтриги в українському ретродетективі. *Літературознавчі студії*. 2017. Вип. 1(1). С. 99–110.
2. Горицька Г.В. Церква святого Джеймса Бонда та інші вороги. Харків : Фоліо, 2019. 346 с.
3. Чупринин С. Звоном щита. *Знамя*. 2004. № 11. С. 147–159.